

Dziecko z dysharmonią rozwojową u progu szkoły

Poradnik dla
nauczycieli i rodziców

helpbook

FORUM

Spis treści

Wstęp	4
1. Czym jest dysharmonia rozwojowa? Jakie są źródła i symptomy dysharmonii rozwojowej?	4
2. Przykład dysharmonii rozwojowej u dziecka w wieku przedszkolnym i jej skutki w początkowych latach nauki szkolnej	7
3. Jak pomóc dziecku z dysharmonią rozwojową?	9
4. Dziecko zdolne to także dziecko specjalnej troski	14
5. Jak pracować z uczniem uzdolnionym z dysharmonią rozwojową?	18
6. Propozycje kart pracy dla 6–7-letniego dziecka z uzdolnieniami matematycznymi	19
7. Literatura	33

Wstęp

Rozwój dziecka jest procesem bardzo skomplikowanym, mocno rozciągniętym w czasie i składającym się z niezliczonej ilości przemian i reakcji zachodzących głównie w jego w mózgu, ale też w całym ciele. Proces ten nigdy nie przebiega zgodnie z utartymi modelami książkowymi. Jest swoisty dla każdego dziecka, dlatego należy liczyć się z mniej lub bardziej nasilonymi odchyleniami od wspomnianych modeli.

Zamiast szukać gotowych, sprawdzonych recept na wzorcowy model rozwoju dziecka, należy raczej skupić się nad poznaniem mechanizmów rządzących tym rozwojem i możliwie najwcześniejszej, konstruktywnej pomocy na rzecz optymalnego rozwoju. Tymczasem w słowniku rodziców i niestety także w słowniku niektórych nauczycieli wciąż funkcjonują pojęcia takie jak: dziecko zdolne, dziecko niezdolne, dziecko opóźnione, dziecko mało aktywne itp. Wskutek tego już we wczesnym dzieciństwie dzieci są „zaetykietowane”, ich los jest z góry przesądzony przez dorosłych, a potencjał i możliwości intelektualno-społeczne nierzadko spisane na straty. Nie powinno tak być, gdyż nie ma dzieci o rozwoju idealnym i nie ma dzieci niezdolnych, biernych, niczym niezainteresowanych. Wszystko zależy od doboru metod pracy adekwatnych do zróżnicowanych potrzeb edukacyjno-wychowawczych.

W niniejszym opracowaniu pragnę zwrócić uwagę na jeszcze jeden bardzo istotny problem, dotyczący tak zwanych „dzieci zdolnych”. Otóż często nie przywiązujemy uwagi do tego, jak bardzo uogólnione i powierzchowne jest określenie takiego dziecka jako „zdolne” i jaką krzywdę mu wyrządzamy, eksponując tylko jego wybiórcze zdolności i równocześnie pomijając inne sfery rozwoju, które niestety już tak dobrze nie wypadają i nierzadko znacznie odbiegają od powszechnie uznanej normy. A trzeba pamiętać, że na sukcesy dziecka w przedszkolu, szkole i ogólnie w życiu istotny wpływ będą miały nie tylko talenty, ale też różne czynniki stymulujące ich wykorzystanie. W rezultacie zamiast spodziewanych rozkwitów uzdolnień pojawią się zaburzenia emocjonalne, niskie poczucie własnej wartości, rozczarowania, szukanie akceptacji za wszelką cenę, żal, pretensje, samoizolacja, zaburzenia osobowości, a czasami nawet próby samobójcze. Tak więc zarówno rodzice, jak i nauczyciele powinni mieć świadomość, że tak zwane „dziecko zdolne” to także dziecko specjalnej troski i należy je traktować tak, jak każde inne dziecko.

1. Czym jest dysharmonia rozwojowa? Jakie są źródła i symptomy dysharmonii rozwojowej?

Rozwój dziecka jest skomplikowanym procesem, rozłożonym w czasie i zdeterminowanym przez różne czynniki oraz bodźce. Proces ten rzadko przebiega w sposób harmonijny, to znaczy charakteryzujący się równomiernością wszystkich sfer rozwoju dziecka.

Ogólna ocena poziomu rozwoju dziecka wymaga uwzględnienia nie tylko jego wieku życia (W.Ż.), ale też wieku rozwoju w poszczególnych sferach, do których należy zaliczyć:

- **ruch** – na który składają się motoryka duża, kontrola postawy, napięcie mięśni oraz koordynacja
- **mowę i sferę poznawczą** – na które składają się komunikacja, artykulacja, pojęcia oraz rozumowanie

- **koordynację wzrokowo-ruchową** – na którą składają się mała motoryka oraz umiejętności manipulacyjne
- **umiejętności społeczne** – na które składają się zachowanie i emocje.

Zdarza się, że w jednej sferze dziecko osiąga poziom ponadprzeciętny w stosunku do swojego wieku, a w innej – znacznie obniżony lub opóźniony. Różnice te wynikają nie tylko z różnego rodzaju nieprawidłowości w budowie ośrodkowego układu nerwowego (OUN), ale też z procesów integracyjnych zachodzących w strukturach korowych i podkorowych mózgu.

Harmonijny rozwój dziecka warunkuje prawidłowa budowa struktur mózgowych i ich okolic oraz współdziałanie poszczególnych struktur na poziomie OUN. Takie umiejętności, jak mowa, komunikacja, czytanie, pisanie, zachowanie, orientacja w schemacie własnego ciała, abstrahowanie i koncentracja wymagają sprawnego odbioru oraz przetwarzania wrażeń odbieranych przez zmysł wzroku, słuchu dotyku, węchu, smaku, ale też wrażeń płynących z układu limbicznego oraz systemu dotykowo-czuciowego.

Nierzadko zdarza się, że struktura mózgu nie wykazuje cech patologicznych, a jednak procesy integracyjne przebiegają nieprawidłowo. Wówczas może dojść do sytuacji, że dziecko z normą intelektualną będzie funkcjonowało znacznie poniżej poziomu określanego jako norma intelektualna. W rezultacie pojawiają się problemy wtórne o charakterze emocjonalnym i dydaktycznym, których można byłoby uniknąć, o ile we właściwym czasie dziecko uzyskałoby profesjonalną pomoc.

Dysharmonia rozwojowa to zaburzenie charakteryzujące się nierównomiernością w różnych sferach rozwoju dziecka.

Termin ten po raz pierwszy wprowadził M. Laucht. Jego zdaniem „Pojęcie minimalnego zaburzenia czynności mózgu (MBD) dotyczy niewielkich zaburzeń funkcjonowania dziecka w środowisku. Ich źródłem są prawdopodobnie dyskretne uszkodzenia strukturalne lub raczej dysfunkcje w obrębie ośrodkowego układu nerwowego, często trudne do stwierdzenia w rutynowym badaniu podmiotowym oraz w badaniach obrazowych OUN. Objawy kliniczne mogą być określane jako łagodne objawy neuropsychologiczne. W równym stopniu, jak od rodzaju dysfunkcji, zależą one od wieku dziecka, to znaczy od procesu dojrzewania mózgu. Wyraźne objawy pojawiają się między drugim a siódmym rokiem życia. Ten zespół jest zaliczany do patologii funkcji integracyjnych mózgu”¹.

Dysharmonia rozwojowa może być wywołana przez:

- **czynniki biologiczne** (patologia okresu okołoporodowego, przedwczesny poród, zaburzenia dojrzewania układu nerwowego u wcześniaków, schorzenia neurologiczne, czynniki genetyczne),
- **czynniki psychospołeczne, środowiskowe i społeczno-wychowawcze** (warunki życia, wyżywienie, prowadzona terapia lub jej brak, które mogą wpływać na działanie wcześniejszych zagrożeń lub je zmieniać).

¹ Kułakowska Z., współpraca Konera W., *Wczesne uszkodzenie dojrzewającego mózgu – od neurofizjologii do rehabilitacji*, Wydawnictwo. Folium, Lublin 2003.

Do typowych symptomów dysharmonii rozwojowej należą:

- zaburzenia czynności ruchowych, np. potykanie się o własne nogi, męczliwość nieadekwatna do włożonego wysiłku, synkinezyje, dyspraksje ruchowe, trudności w poruszaniu się po schodach, nieskoordynowane ruchy, trudności z jazdą na rowerze, niemożność wykonywania ćwiczeń na jednej nodze itp.,
- zaburzenia zachowania o charakterze nadpobudliwości ruchowej lub emocjonalnej,
- nieznajomość lub mylenie nazw części ciała,
- opóźnienie rozwoju mowy (NORM) o nieznannej etiologii, specyficzne zaburzenia językowe (SLI) i związane z nimi ubogi zasób słów, problemy z poprawnym wypowiedaniem się pod względem gramatycznym, zniekształcanie wyrazów i zdań, niemożność zamknięcia myśli w formie krótkiej wypowiedzi itp.,
- zaburzona orientacja w przestrzeni (błędy w określaniu relacji przestrzennych, mylenie pojęć takich jak: nad, obok, pod, za, przed),
- zaburzona orientacja w czasie (błędy w określaniu czasu, mylenie określeń typu dziś, wczoraj, jutro, pojutrze),
- zbyt długo utrzymująca się oburęczność, obunożność,
- niemożność prawidłowego rozróżniania prawej i lewej strony,
- nadwrażliwość lub podwrażliwość dotykowa (unikanie kontaktu lub poszukiwanie silnych wrażeń czuciowo-dotykowych),
- zaburzenia przetwarzania słuchowego i związana z nimi nadwrażliwość lub podwrażliwość słuchowa,
- podwyższona lub obniżona wrażliwość na ból,
- niska samoocena dziecka,
- trudności z adaptacją w nowym środowisku,
- nadaktywność, impulsywność, lękliwość, bierność, płaczliwość,
- nieprawidłowe relacje z otoczeniem,
- trudności w uczeniu się i przyswajaniu treści programowych przewidzianych na określony etap edukacyjny,
- niska sprawność manualna,
- niechęć do rysowania i pisanie, niski poziom grafomotoryczny ręki wiodącej,
- trudności w liczeniu, rozróżnianiu figur, rozwiązywaniu prostych zadań matematycznych.

Gdy wymienione opóźnienia i deficyty u dzieci, którym zapewnione zostały optymalne warunki rozwoju, utrzymują się zbyt długo lub nawet nasilają się, wówczas jest wielkie prawdopodobieństwo, że mamy do czynienia z uszkodzeniami i zaburzeniami w funkcjonowaniu ośrodków słuchu, wzroku, koordynacji ruchowej lub mowy w centralnym układzie nerwowym. Tego typu problemy należy bezwzględnie skonsultować ze specjalistami, którzy potwierdzą lub wykluczą dysgrafię, dysleksję, dysortografię, dyskalkulię lub nieprawidłowości procesu lateralizacji.

Jeśli natomiast zakres tych symptomów jest bardzo wąski, a trudności występują pojedynczo, wówczas niekoniecznie oznacza to dysharmonię rozwojową. Raczej są to fragmentaryczne deficyty rozwojowe, które można wyeliminować w ramach odpowiednich ćwiczeń.